

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Колтунович Тетяни Анатоліївни

на дисертаційну роботу *Вінничук Мирослави Вікторівни*

«ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІАЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність дисертаційного дослідження. У сучасному освітньому просторі, що зазнає глибоких трансформацій під впливом соціальних, гуманітарних і воєнних викликів, зростає потреба в переосмисленні ролі педагога як фасилітатора, партнера й активного учасника освітнього процесу. З огляду на стратегічний курс реформування української освіти на засадах гуманізації, суб'єктності та смислотворення, особливої значущості набуває проблема формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу. Адже саме педагогічна взаємодія, побудована на емпатії, повазі, довірі та рефлексії, забезпечує створення якісного й безпечного освітнього середовища, яке сприяє не лише передачі знань, а й особистісному розвитку, стійкості, здатності до співпереживання, відповідального вибору тощо. У цьому контексті особливої ваги набуває підхід до освіти як до простору живого діалогу, що розкриває особистісний потенціал кожного учасника освітнього процесу.

Дисертація *М. В. Вінничук «Формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу»* присвячена комплексному вирішенню окресленої проблеми. Авторка обґрунтовує необхідність організації освітнього діалогу як простору особистісного зростання і взаємного смислотворення. У контексті зростаючої уваги до гуманітарної сутності педагогічної діяльності, зокрема до діалогу як способу буття у взаємодії, актуалізується необхідність переорієнтації професійної підготовки майбутнього педагога на розвиток його

суб'єктності, емпатійності, фасилітаційної компетентності та рефлексивності. У цьому контексті дослідження набуває значущості як у теоретичному, так і в практичному вимірах.

Незважаючи на зростання кількості досліджень, присвячених діалогічним практикам, проблема особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу досі залишається недостатньо розробленою. Потребують глибшого наукового осмислення як сам феномен готовності, так і його внутрішня структура та динаміка розвитку.

Спрямованість роботи *М. В. Вінничук* на теоретичне обґрунтування, емпіричне дослідження та практичне вирішення проблеми формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу, розроблення та апробацію відповідної розвивальної програми, дозволяють накреслити нові перспективи у розв'язанні актуалізованої проблеми. З огляду на вищесказане, актуальність теми дисертації не викликає жодних сумнівів у контексті сучасних викликів у підготовці педагогічних кадрів.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в руслі наукової школи професора *Г. К. Радчук* «Становлення особистості в контексті вищої професійної освіти», у межах тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри психології розвитку та консультування Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за темою «Психолого-педагогічні засади становлення освітнього діалогу як інноваційної психодидактичної технології». Тема дисертації затверджена у встановленому порядку, що свідчить про її системний і науково обґрунтований характер.

Наукова новизна одержаних результатів, теоретичне та практичне значення. У дисертації *М. В. Вінничук* уперше у вітчизняному психолого-педагогічному дискурсі здійснено цілісне теоретико-методологічне обґрунтування феномена *особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу* як складного динамічного утворення особистості майбутнього педагога, що визначає його спрямованість на створення сприятливого освітнього середовища

з метою актуалізації осмисленого учіння кожного учня на основі розвитку суб'єкт-суб'єктного педагогічного спілкування; виокремлено її компоненти (мотиваційно-ціннісний, комунікативно-перцептивний, фасилітативний, рефлексивно-розвивальний) і конкретизовано змістові показники кожного з них; визначено три рівні сформованості особистісної готовності до діалогізації (низький, середній, високий) та емпірично обґрунтовано психологічні чинники її розвитку (автентичність, емпатійність, фасилітативність, суб'єктність); розроблено структурну модель формування особистісної готовності до діалогізації освітнього процесу, що базується на суб'єктно-вчинковому, діалогічному й екзистенційно-феноменологічному підходах; створено та апробовано авторську розвивальну програму, спрямовану на розвиток ключових особистісних якостей, необхідних для реалізації діалогічної взаємодії в освітньому середовищі та доведено її ефективність.

Дисертанткою удосконалено теоретичні й емпіричні підходи до дослідження поняття особистісної готовності до педагогічної діяльності, зокрема щодо можливостей використання соціально-психологічного тренінгу в особистісному та професійному становленні майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про освітній діалог як гуманітарну психолого-педагогічну технологію, що виступає дієвим механізмом становлення особистості в освітньому середовищі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні й апробації авторської тренінгової програми «Діалог починається з мене: шлях до педагогічної майстерності», яка може бути використана у системі підготовки майбутніх педагогів під час викладання дисциплін психолого-педагогічного спрямування.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дисертації *М. В. Вінничук* належно висвітлені у десяти наукових публікаціях, що підтверджує відповідність оформлення дисертації вимогам до наукової апробації та фахової репрезентації матеріалів. *Три статті*, опубліковані у наукових фахових виданнях, містять обґрунтування теоретичних засад дослідження, зокрема концептуальної структури феномена особистісної

готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу, а також висвітлюють ключові результати емпіричного етапу роботи. Матеріали пілотного дослідження представлено у *публікації*, включеній до колективної монографії кафедри психології розвитку та консультування. *Шість апробаційних публікацій* розміщено у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів. Наукові публікації дисертантки повною мірою відображають зміст, логіку та результати проведеного дослідження, забезпечуючи їх належне представлення у фахових виданнях, апробацію на наукових заходах і верифікацію отриманих наукових положень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Сформульовані авторкою об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, обрані методологічні підходи відповідають тематиці роботи й охоплюють ключові аспекти досліджуваної проблематики. Комплексний характер теоретичного, емпіричного та формувально-експериментального вивчення створює необхідні умови для забезпечення достатньо вагомої наукової новизни, теоретичної і практичної цінності отриманих результатів. Такий підхід сприяє чіткій структуризації логіки та послідовності проведення дослідницької процедури на кожному етапі роботи.

Науковий апарат дисертації визначено коректно, що свідчить про глибоке усвідомлення дисертанткою сутності досліджуваної проблеми, а також про її здатність прогнозувати конструктивний підхід до її теоретичного та практичного розв'язання. Ефективна стратегія дисертаційного дослідження була сформована завдяки ретельному добору наукових джерел, які найбільш ґрунтовно окреслюють концептуальний базис потенційно результативного підходу до осмислення й опрацювання дослідницьких завдань. Такий підхід, з одного боку, свідчить про високий рівень науково-психологічної підготовки, професійно-дослідницької компетентності та ерудиції *М. В. Вінничук*, а з іншого – забезпечив можливість сформулювати блок валідних і надійних психодіагностичних методик для емпіричної складової дослідження, що, у свою чергу, дало змогу отримати статистично значущі та науково обґрунтовані емпіричні результати.

Узгодження теми дисертації з психолого-педагогічною інтерпретацією

досліджуваного феномена, а також системне узагальнення отриманих даних забезпечили підґрунтя для створення змістовного емпіричного базису, на якому було розроблено програму формування особистісної готовності до діалогізації освітнього процесу. Проведений формувальний експеримент засвідчив ефективність запропонованої програми та підтвердив успішність реалізації поставлених розвивальних завдань. Отримані результати беззаперечно підтверджують високий науковий рівень дисертаційної роботи, що демонструє глибоке опанування дисертанткою як теоретичного підґрунтя досліджуваної проблеми, так і відповідних методів наукового пошуку.

Результати дослідження *М. В. Вінничук* впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Структура й обсяг дисертаційної роботи відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел (212 позицій, з яких 43 іноземною мовою) та 7 додатків. Загальний обсяг роботи – 262 сторінки, обсяг основного тексту – 169 сторінок. Дисертація містить 24 таблиці та 36 рисунків.

Аналіз змістового наповнення дисертації засвідчує її логічну відповідність поставленим завданням дослідження. Робота має чітку, послідовну структуру, комплексно охоплює всі ключові аспекти досліджуваної проблеми та повноцінно розкриває етапи наукового пошуку, його провідні теоретичні засади й отримані емпіричні результати.

У *вступі* дисертаційної роботи авторка послідовно й аргументовано обґрунтовує актуальність обраної тематики, зосереджуючи увагу не лише на

аналізі сучасного контексту трансформації української освіти в умовах воєнних і гуманітарних викликів, а й на необхідності переосмислення функцій освіти як простору для становлення особистості, її внутрішньої зрілості та діалогічної взаємодії. Водночас *М. В. Вінничук* акцентує на недостатній науковій розробленості поняття «особистісна готовність до діалогізації освітнього процесу» у межах сучасного психолого-педагогічного дискурсу.

Вступ містить логічно впорядкований науковий апарат дослідження: чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, окреслено методи дослідження, методологічні та теоретичні підходи. Такий підхід забезпечує цілісність, концептуальну завершеність і внутрішню логіку дослідницької стратегії.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження особистісної готовності до впровадження освітнього діалогу. Теоретичний контекст висвітлено всебічно та ґрунтовно, із залученням широкого кола вітчизняних і зарубіжних джерел. Авторка обґрунтовано розкриває сутність освітнього діалогу як форми гуманістичної міжособистісної взаємодії, що базується на повазі до суб'єктності, смислотворенні, взаємному впливі та особистісному зростанні. У межах цього розділу здійснено системний аналіз дефініції «особистісна готовність» у контексті професійної діяльності педагога з урахуванням її специфіки як складного особистісного новоутворення, здатного до трансформації в процесі професійної підготовки.

Окрему увагу приділено теоретичному обґрунтуванню структури досліджуваного феномена, визначено критерії особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу та виокремлено її складники: мотиваційно-ціннісний, комунікативно-перцептивний, фасилітативний і рефлексивно-розвивальний. Такий підхід засвідчує цілісність і наукову ґрунтовність теоретичного опрацювання проблеми.

У *другому розділі* дисертації висвітлено емпіричний етап дослідження: представлено комплекс валідних і надійних психодіагностичних методик, що забезпечили достовірне вимірювання показників, релевантних теоретичній моделі; детально описано етапи дослідження та аргументовано доцільність

обраного психодіагностичного інструментарію, який охоплює всі ключові компоненти сформованої моделі особистісної готовності до діалогізації освітнього процесу. Статистичну обробку отриманих результатів здійснено на високому професійному рівні з використанням описової статистики, коефіцієнтів кореляції, факторного та кластерного аналізів. Отримані емпіричні дані подано у системній формі з належною візуалізацією – у вигляді таблиць і діаграм, що сприяє кращому розумінню представленої інформації. Обґрунтовано виокремлення трьох рівнів готовності (низький, середній, високий), які якісно охарактеризовано через узагальнення результатів. Кореляційний і факторний аналізи дозволили ідентифікувати внутрішні чинники готовності (автентичність, емпатійність, фасилітативність, суб'єктність), які стали основою для створення формувальної програми. Загалом, зміст розділу свідчить про глибокий аналіз емпіричних даних і їхню змістовну інтерпретацію у контексті теоретичних засад дослідження.

Третій розділ дисертації присвячений психолого-педагогічному забезпеченню процесу формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу. У ньому детально представлено структурну модель формування готовності, яка складається з трьох блоків: концептуального, формувального та результативного. Зазначена модель побудована на інтеграції суб'єктно-вчинкового, діалогічного й екзистенційно-феноменологічного підходів і втілюється крізь призму принципів активності, контекстуальності, рефлексивності та суб'єктності. У контексті реалізації моделі розроблено й апробовано програму соціально-психологічного тренінгу «Діалог починається з мене: шлях до педагогічної майстерності», яка структурована у три модулі: «Відкрий себе», «Гармонія взаємодії» та «Внутрішнє світло». Суттєвим здобутком є створення робочого зошита учасника тренінгу – цінного практичного засобу, що забезпечує структурований супровід кожного етапу роботи, містить теоретичні положення, практичні завдання, вправи для саморефлексії та функціонує як інструмент фіксації особистісного розвитку учасників програми.

Оцінювання ефективності програми проведено у форматі квазіексперименту з двома групами (контрольна та експериментальна по 20 осіб). Його результати

підтвердили статистично значущі зміни в експериментальній групі за всіма компонентами особистісної готовності, на основі чого було зроблено висновок про ефективність і практичну релевантність запропонованої тренінгової програми.

Дисертаційне дослідження завершується узагальненими висновками, які відображають реалізацію поставленої мети та виконання визначених завдань.

Джерельна база дослідження включає наукові та навчально-методичні праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, довідкові та реферативні видання, що підтверджує обґрунтованість як теоретичних передумов роботи, так і висновків за її результатами.

Структура дисертаційної роботи вибудована логічно, виклад матеріалу відзначається послідовністю та завершеністю, розділи органічно взаємопов'язані й повністю корелюють із визначеними цілями та завданнями дослідження. Дизайн та оформлення дисертації відповідають чинним методичним вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій *М. В. Вінничук* не дає підстав вважати, що в роботі були допущені порушення принципів академічної доброчесності. Усі використані у дисертації ідеї, положення, факти та результати з інших джерел супроводжуються належним бібліографічним посиланням, що відповідає чинному законодавству України про авторське право та суміжні права. Анотація до дисертації адекватно відображає зміст наукової роботи, її методологічну основу, основні наукові результати, новизну та практичну значущість. Зміст анотації не виходить за межі фактичного наповнення основного тексту дисертації.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації. У цілому, дослідження *М. В. Вінничук* справляє позитивне враження завершеної ґрунтовної наукової праці, в якій змістовно вирішено поставлені завдання, обґрунтовано наукові положення і висновки та яка відповідає необхідним критеріям науковості, оригінальності, практичної значущості.

Разом з тим, вважаємо за необхідне висловити кілька зауважень і побажань, які можуть стати приводом для дискусії:

1. У межах дослідження не було враховано можливих гендерних відмінностей у проявах особистісної готовності до діалогізації освітнього процесу. Це певною мірою звужує потенціал комплексного аналізу досліджуваного феномена, оскільки гендер може виступати суттєвим чинником, що впливає на розвиток таких характеристик, як емоційний інтелект, рефлексивність, фасилітативні здібності тощо. Вивчення таких відмінностей могло б поглибити інтерпретацію отриманих результатів і сприяти адаптації тренінгових підходів до особливостей різних категорій здобувачів вищої освіти.

2. Дисертаційна робота має потужну емпіричну базу, результати якої відображені у 24 таблицях, 36 рисунках і кількох додатках. Разом з тим, варто було б розглянути можливість представлення додаткових проміжних статистичних показників або розширених таблиць з деталізацією емпіричних результатів. Такий крок підвищив би рівень прозорості дослідження, сприяв би забезпеченню його наукової відтворюваності та узгоджувався б із сучасними стандартами відкритої науки, які передбачають доступність дослідницьких даних для ширшого кола наукової спільноти.

3. У робочому зошиті учасника тренінгової програми подано основний перелік вправ, які також описано та проаналізовано в основному тексті дисертації. У цьому контексті видається доцільною підготовка та публікація повної версії програми у вигляді окремого методичного посібника або збірника рекомендацій. Такий формат дозволив би фахівцям-практикам детально ознайомитися з усіма етапами тренінгової роботи та методичним інструментарієм, що сприяло б ширшому впровадженню результатів дослідження в систему професійної підготовки майбутніх педагогів.

Висловлені зауваження жодним чином не спрямовані на зниження високого науково-дослідницького рівня дисертаційної роботи, а мають характер рекомендацій і міркувань щодо можливих векторів подальших перспективних розвідок у межах заявленої тематики.

Загальна оцінка дисертації. Дисертація *М. В. Вінничук* за актуальністю порушеної проблеми, науковою новизною отриманих результатів і практичним

значенням є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому висвітлено нові науково обґрунтовані результати, що здатні розв'язати науково-практичну проблему формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу.

Загалом, дисертаційна робота *Вінничук Мирослави Вікторівни «Формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу»* відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами)» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор – *Вінничук Мирослава Вікторівна* – заслуговує присудження їй наукового ступеня *доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія*.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології
дошкільної та спеціальної освіти
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Тетяна КОЛТУНОВИЧ

